

B. LESNICTVÍ.

§ 1. CHARAKTERISTIKA LESNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ.

1. Rozdíly intenzivnosti jsou mnohem menší (srovn. níže § 3.) nežli u rolnictví, neboť rozhodněji zde stojí v popředí faktor přírodní. Les mrví se sám. I když vysazování se děje systematicky, opakuje se ta práce jen ve dlouhých občasech. Atmosféra má potom vzhledem na vzrůst stromů u přirovnání s tím, co strom z půdy běře, větší význam, nežli při orbě.

Ostatně náleží to k charakteristice vývoje, že s rostoucí populací, když les ustupuje rolím, obmezuje se les stále více na půdy k orbě nevhodné, t. j. na tak zv. absolutní lesní půdy.

2. Poměrem ku ploše jest sice u lesa hrubý výnos skrovný, ale vyrovnává se to zase poměrnou neznačností výrobního nákladu.

3. Výrobky jsou poměrem k jejich hodnotě směnné velmi objemné a proto nesnášejí snadno dopravy na veliké vzdálenosti.

4. Následkem dlouhé doby, které jest zapotřebí ku plnému vývoji stromů, přizpůsobuje se nabídka poptávce velmi nesnadno, a tím značnější jest zvláště v konjunkturách pro cenu dříví příznivých nebezpečí drancování lesa (Raubbau), t. j. předčasného nebo vůbec značnějšího mýtní, nežli se srovnává s požadavkem, aby vždy dorost dříví byl v souhlase s úbytkem (statika lesní).

5. K veliké bezprostřední hospodářské důležitosti lesa (palivo, topivo, stavivo, vedlejší výrobky) přistupuje pak důležitost jeho klimatická, neboť les udržuje vláhu a rozděljuje ji stejnoměrněji, mírní přechody teploty; tím obojím zmenšuje nebezpečí povodní, udržuje silnější a trvalejší proud vody v řekách a potocích, slouží za ochranu proti lavinám, proti mrazu atd.

§ 2. STATISTIKA ROZSAHU LESŮ.

Podle definitivních výsledků reambulovaného katastru připadalo v Rakousku (Předlitavsku) lesní plochy na :

Čechy . . .	2,619.321	jiter = 1,507.326	ha. = 29·99 ⁰ / ₁₀₀	celé plochy
Moravu . . .	1,059.645	„ = 609.788	„ = 28·31 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Slezsko . . .	320.655	„ = 174.109	„ = 34·85 ⁰ / ₁₀₀	„ „
D. Rakousy . . .	179.533	„ = 678.779	„ = 35·48 ⁰ / ₁₀₀	„ „
H. „ . . .	708.573	„ = 407.758	„ = 36·63 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Solnohrad . . .	402.960	„ = 231.889	„ = 38·13 ⁰ / ₁₀₀	„ „
			(34·09 ⁰ / ₁₀₀ alp)	
Tyrolsko } . . .	1,802.395	„ = 1,140.947	„ = 46·18 ⁰ / ₁₀₀	celé plochy
Voralberk } . . .	117.600	„	= (32·51 ⁰ / ₁₀₀ alp)	
Štýrsko . . .	1,868.302	„ = 1,075.141	„ = 51·48 ⁰ / ₁₀₀	celé plochy
Korutany . . .	793.917	„ = 456.871	„ = 48·42 ⁰ / ₁₀₀	„ „
			(18·06 ⁰ / ₁₀₀ alp)	
Krajinu . . .	768.612	„ = 442.309	„ = 46·48 ⁰ / ₁₀₀	celé plochy
Přímoří . . .	406.129	„ = 233.713	„ = 31·43 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Halič . . .	3,513.387	„ = 2,021.860	„ = 26·65 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Bukovinu . . .	784.653	„ = 451.194	„ = 44·59 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Dalmacii . . .	665.399	„ = 381.766	„ = 30·40 ⁰ / ₁₀₀	„ „
Celé				
Předlitavsko	16,990.481	„ = 9,777.450	„ = 34·56 ⁰ / ₁₀₀	„ „

Z celé plochy státní připadá na les: v Norsku 66⁰/₁₀₀, ve Švédsku 60⁰/₁₀₀, v Rusku evropském 30·9⁰/₁₀₀, v celém Německu 25·7⁰/₁₀₀ (a to: v Bavořích 33⁰/₁₀₀, v Prusku 23·3⁰/₁₀₀, v Bádensku 37·6⁰/₁₀₀, Vírtembersku 30·8⁰/₁₀₀, v království Saském 27·7⁰/₁₀₀), v Řecku 18·83⁰/₁₀₀, v Belgii 18·52⁰/₁₀₀, ve Švýcařích 15·9⁰/₁₀₀, ve Francii 15·8⁰/₁₀₀, v Itálii 15⁰/₁₀₀, v Nizozemí 7⁰/₁₀₀, ve Španělsku 5·52⁰/₁₀₀, v Portugalsku 4·4⁰/₁₀₀, ve Veliké Británii a Irsku 4⁰/₁₀₀.

Statistika domácích („Příspěvky ke statistice lesů v Čechách roku 1885“) počítala na rok 1875 v Čechách jen 1,474.518 hektarů, z čehož, připadá na lesy velkostatků (t. j. statků majících aspoň 200 jiter) 62·9⁰/₁₀₀, na lesy obecní, korporiční (zádušní, školní, nadační atd.) 8·7⁰/₁₀₀, malostatkářské 18·9⁰/₁₀₀.

V celém předlitavsku činil lesní majetek vázaný (v užším slova smyslu, t. j. takový, který změnám vlastnictví nepodléhá) 1,650.554

hektary (ne zcela 17% všeho lesa); připadají totiž na stát (hlavně v zemích alpských) 637.672 hektary, na fondy náboženské 2.150 hektarů, na studijní a katolický náboženský fond 231.265 hektarů a na fideikomisy 751.814 hektarů. — Zde však není počítán lesní majetek církevní vůbec, jenž s připočtením výše udaných fondů náboženských činí 615.336 hektarů. Obecní majetek lesní zaujímá 1,297.238 hektarů, takže suma vázaného majetku lesního činí potom (s přičtením bavorského státního majetku v Rakousku) 3,317.788 hektarů = 33·93% katastrálního stavu lesního neboli 11·73% veškeré produktivní plochy katastrální.

§ 3. ZPŮSOBY TĚŽENÍ LESNÍHO.

Podle doby obmýtné, t. j. doby, která uplyne až do porážení stromu, rozeznává se:

a) **Hospodářství na vysoký les**, kde nechají se stromy vesměs k plné výšce a více méně i k plné tloušťce dorůstí, což u rozličných druhů vyžaduje dobu 60–120 let, takže tedy les teprve pak znovu se pěstuje (omlazuje) ze semen resp. sazenic vypěstovaných.

b) **Hospodářství na nízký les**, kde se poráží dříví (na téže ploše) podle druhů stromů a dle potřeby za 10, 20, 35, 40 let a pod. a les se omlazuje z kořenů stromů poražených, pokud mají životní sílu a teprve nemají-li, setbou nebo sazenicemi.

c) **Hospodářství na smíšený les**, kde na téže ploše obojím způsobem se hospodaří, takže jednotlivé stromy záhy se vysekávají, ostatní však narůstí se nechávají, k čemuž vysekáním prve řečených nabývají více vzduchu a světla.

Dle poměrné velikosti a pečlivosti práce věnované lesu rozeznává se:

a) **Hospodářství proběrné neboli toulavá seč** (Plänterwirtschaft), při kterém všechny les považuje se za celek jediný, v němž dle potřeby starší stromy se porážejí. Jest to systém nejextenzivnější, neboť není při něm pravidelně potřebí umělého vysazování. Avšak zničí se mnoho mlází, dohled a přesná taxace lesa jsou nesnadny, za to drancování tím snadnější.

Od tohoto primitivnějšího hospodaření lesního sluší dobře rozlišovati prosté probírání v lese dorůstajícím, které slouží za prostředek, aby se více vzduchu a světla opatřilo stromům, jež zůstávají státi.

Na jistých místech jest proběrné hospodářství i nutností, totiž tam, kde les slouží jako les ochranný (Schutzwald) na př., na svazích strání horských proti lavinám, aneb na úbočích u řek, ježto po úplném vykácení voda nebývá více zadržována a půda se při větších vodních přívalech snadno vymele.

b) Tak zv. **hospodářství pasekové** (Schlagwirtschaft), při kterém všechny les rozdělen jest na částky, z nichž každá zahrnuje stromy stejného stáří; poráží se vždy paseka nejstarší a hned zase plocha ta se zalesňuje. Jest při tom ovšem třeba učiniti celé roz-

dělení pasek tak, aby se zachovávala rovnováha přirozeného přírostu dřeva a úbytku vymýceného. Jest to forma vhodná jen při hospodářství na les vysoký. Upraviti plán těžební znalecky tak, aby rovnováha úbytků a přírostků se zachovala, zove se systemisovati les, což jest právě jen při pasekovém hospodaření možno.

c) Zahradnictví lesnické (Waldgärtnerei), při němž se pěstují jednotlivé skupiny nebo řady stromů hlavně jako obruba polí a luk; majíce dostatek volnosti a světla rychleji sice rostou, ale bývají obvykle méně jadrny.

V Čechách (dle výše dotčené statistiky), jakožto zemi vysoce vyvinuté lesní kultury, hospodaří se průměrem na 95·4% veškeré lesní půdy na vysoký les a jen na 4·6% plochy na les nízký. V krajině na horní Ohři, na Plzeňsku, Budějovicku, v Sudetách a Šumavě jest přes 99% vysokého lesa.

Co do doby obmýtné připadá na les vysoký s obmýtnou dobou přes 80 let 33%, na vysoký les s nižší dobou obmýtnou 45·7%, na toulavou seč (proběrný způsob) 16·7% (druhdy mnohem více), na nízký les nad 20letou dobu obmýtnou 3% a na nízký les 20letý a mladší 1·6% veškerého lesa. Nízký les se objevuje zejména v krajinách s rozsáhlejšími lesy listnatými. (V Čechách 80% jehličnatého a 20% listnatého). Vysoký les dodává hlavně dříví k účelům řemeslným (stavebním a pod.). V Čechách připadá z výtěžku 1,405.991 hektarů vysokého lesa ročně asi 2·4 mil. pevných metrů na palivové, 1,677.000 pevných metrů na řemeslné (poměr 59 : 41), z nízkého lesa 129.600 pevných metrů na palivové, 32.000 pevných metrů na řemeslné dřevo (poměr 80 : 20).

Největší výnos hrubý poskytuje hospodaření na les vysoký; avšak protože vyhledává více kapitálu a práce, hlavně pak na výtěžek musí se dlouho čekat, vyplácívá se jen na velikých komplexech v rukou zámožných vlastníků (nyní jest v Čechách převaha vysokého lesa u velkostatků).

Podmínkou spořádaného lesního hospodaření jest tudíž, aby se provádělo na větších komplexech — tedy u velikém.

Velkolesnickému hospodářství náleží z důvodů národohospodářských přednost před malolesnickým, s nímž vždy spojeno jest nebezpečí drancování. Při tom správa soukromopodnikatelská nemá převahy nad veřejnohospodářskou, z čehož plyne, že les

jest vhodným předmětem vlastnictví veřejného a z podobných důvodů i vlastnictví mrtvé ruky.

Lesy obecní, které potrvaly nejdéle jakožto stopy někdejšího společného vlastnictví, nemají se rozdělovati, není-li pro to zvláštních příčin, ale ovšem musí se spolu, po případu zákonnými předpisy, pečovati o racionální správu.

Kde se les nalézá ve velikých komplexech ve vlastnictví velkostatkářů, dá se vázanost jeho svazkem fideikomisním opřítí o hospodářské důvody prospěšnosti právě naznačené, jakých nelze uvéstí ve prospěch fideikomisů rolnických.

Úspěchy velkolesnictví ukazují na př. tato čísla (z čes. statistiky: „Příspěvky . . .“):

V Čechách bylo v letech 1850—1875:

Z lesa velkostatkového	920.458 ha.	
vymýtěno	16.947 „	= 1·81 ⁰ / ₀
zase zalesněno	17.587 „	= 1·88 ⁰ / ₀
takže přibylo	63 „	= 0·07 ⁰ / ₀
Z lesa obecního a korporačního	276.250 ha.	
vymýtěno	9.208 „	= 3·23 ⁰ / ₀
zase zalesněno	2.162 „	= 0·75 ⁰ / ₀
takže ubylo	7.046 „	= 2·48 ⁰ / ₀
Z lesa malostatkářského	277.810 ha.	
vymýtěno	28.734 „	= 9·37 ⁰ / ₀
zase zalesněno	1.934 „	= 0·63 ⁰ / ₀
takže ubylo	26.797 „	= 8·74 ⁰ / ₀

Z celé lesní plochy činí tudíž ztráta za tu dobu 33.212 ha. = 5·77 m³, která připadá hlavně na malé obecní a malostatkářské lesy.

Průměrná výroba velkostatkového lesa jest příznivější, protože se postupuje racionálněji než u ostatních kategorií lesních. Činí totiž výroba všeho dříví průměrem na jednom hektaru plochy při lesu velkostatkářském 3·4 m³, při obecním a korporačním (školním, církevním a nadačním) 2·7, při malostatkářském 2·2 pevných metrů. Převaha vysokého lesa u velkostatků zračí se i ve značnějším poměru řemeslného dříví naproti palivovému; připadá totiž v Čechách pevných metrů dříví:

	palivového	řemeslného	což dá poměr
u velkostatků . .	1,851.676	1,248.776	59:72 : 40:28
u obcí a korporací	448.071	291.618	60:58 : 39:42
u malostatků . .	429.488	191.135	69:09 : 30:91

Na nižších stupních vývoje nebývá nutná potřeba lesa šetřiti, nýbrž spíše kolonisace lesních krajín k získání půdy pro orbu nutnou (orba pak původně provozována žďářením).

Snadno však se může ve vykořisťování lesů při přechodu k vyšším stupňům vývoje pravá míra překročiti a často se též skutečně i překročila, což mělo v zápětí národohospodářské škody přímé i nepřímé (změny v klimatu).

Proto se nyní ve státech evropských i hospodaření v lesích soukromých podrobuje obsáhlé regulující a policejní činnosti zejména:

a) Pečuje se, aby plocha lesům věnovaná nebyla ztenčena, z čehož plyne povinnost k opětnému zalesnění všech míst, kde se les vymýtl.

b) Na jistých místech dokonce i určitý způsob hospodaření se předpisuje, na př. jen proběrné na stráních, u řek, na svazích hor a pod., a vymýtlění větších ploch lesních, třeba přechodné, se zapovídá (zákaz na les, Waldbann).

c) Moderní právo buď vyvazením nebo regulací upravilo poměry mezi vlastníky lesa a osobami ke služebnostem lesním oprávněnými. (Srov. k tomu patent ze dne 5. července 1853 čís. 130.) Služebnosti tyto — zbytek to někdejších poměrů — byly racionálnímu užívání lesa na závalu.

d) Rozdělování lesů obecních se zabraňuje a nařizuje se zvláštní dohled k racionálnímu hospodaření v nich. Žádá se zejména, aby měly obce (po případě, jsou-li menší, ve větším počtu společně) odborně způsobilého lesnického správce.

Ve státech, kde les již přes míru byl vymýcen, a vůbec v krajinách, kde se nalézají části půdy dříve lesa zbavené, ale ještě k zalesnění schopné, pečuje se o nové zalesnění, čemuž stát napomáhá rozličnými úlevami a výhodami (slevy daní, bezplatné sazenice, technická pomoc zvláštních veřejných orgánů), po případě stát sám do ruky běře zalesnění. Sem spadá též zejména zalesňování strání holých, aby se zamezily náhlé přívaly a smývání půdy.